

БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ПРОГРАМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ
УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ, МЕНЕДЖМЕНТУ,
ДОПОМІЖНОГО ПЕРСОНАЛУ
ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Запоріжжя, 2024 рік

Програма психолого-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу, менеджменту, допоміжного персоналу закладів вищої освіти розроблена на основі основних міжнародних (Всесвітня Декларація прав людини (1948 р.), Декларація прав дитини (1959 р.), Конвенція з подолання дискримінації в освіті (1960 р.), Декларація про права розумово відсталих осіб (1971 р.), Декларація про права інвалідів (1975 р.), Конвенція про права дитини (1989 р.), Всесвітня декларація «Освіта для всіх» та Рамкова основа для задоволення базових потреб у навчанні (1990 р.), Стандартні правила ООН щодо забезпечення рівних можливостей для інвалідів (1993 р.), Саламанська декларація та Програма дій (1994 р.), Дакарська Декларація (2000 р.), Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006 р.) та Факультативний протокол до неї, Інчхонська декларація «Освіта-2030» (2015 р.), Римське міністерське комюніке (2020 р.) та національних (Конституція України (1996), Закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та операційний план заходів з її реалізації на 2024-2026 роки (2024), Постанова «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти» (2019), Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» (2023), «Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації» (2022), «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» (2021) правових документів, які визначають організаційні засади інклюзивного навчання в українських закладах вищої освіти та з урахуванням змісту нормативних документів, що регулюють правовий статус людей з інвалідністю: Закони України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000), «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (2006), «Про основи соціальної захищеності людей з інвалідністю» (1991), та осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах: «Про соціальні послуги» (2019) та Державних стандартів надання соціальних послуг.

Укладачі: Ганна Мицик, Наталя Цибуляк, Ганна Лопатіна, Марина Нестеренко, Анастасія Попова, Ольга Гуренко, Сергій Ковачов, Яна Сичікова.

Програма обговорена та затверджена на засіданні вченої ради Бердянського державного педагогічного університету (протокол №21 від 26.06.2024 р.)

ЗМІСТ

Вступ	4
Модуль 1. Психолого-педагогічний супровід: розбудова інклюзивної культури закладу вищої освіти	10
Модуль 2. Психолого-педагогічний супровід: розбудова інклюзивної політики закладу вищої освіти	12
Модуль 3. Психолого-педагогічний супровід: впровадження інклюзивних практик в закладі вищої освіти	14
Рекомендовані ресурси	19

ВСТУП

На тлі численних викликів та соціальних перетворень в Україні, питання, пов'язані із забезпеченням інклюзивної вищої освіти, стають надзвичайно актуальними. Вирішальну роль у цьому процесі відіграють заклади вищої освіти (далі – ЗВО), які, діючи відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 636 від 10.07.2019 р. «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти», сприяють розбудові інклюзивного освітнього середовища. Забезпечуючи тим самим доступність та якість освітніх послуг для всіх, незалежно від віку, громадянства, місця проживання, статі, кольору шкіри, соціального і майнового стану, а також від інших обставин, враховуючи особливі освітні потреби кожного учасника освітнього процесу.

Відповідно до цієї ж Постанови з метою організації інклюзивного навчання у ЗВО може створюватися група психолого-педагогічного супроводу, до складу якої залучаються науково-педагогічні працівники ЗВО, представники його адміністрації та інші фахівці за потреби. Їх діяльність включає забезпечення *психолого-педагогічного супроводу* – системної діяльності, яка включає надання психологічної та педагогічної допомоги здобувачам освіти з особливими освітніми потребами під час освітнього процесу.

Водночас системність процесу розбудови інклюзивного освітнього середовища має виходити з позиції людиноцентризму, згідно з яким усі учасники освітнього процесу, менеджмент та допоміжний персонал мають діяти разом, щоб плекати інклюзивну культуру, політики та практики для досягнення справжньої інклюзії, рівності та різноманітності в ЗВО. Відповідно до цієї позиції, у запропонованій Програмі психолого-педагогічного супроводу (далі – Програмі) передбачений не тільки для здобувачів вищої освіти, а й для менеджменту, академічного та допоміжного персоналу ЗВО.

Крім того, порівняльний аналіз української та закордонної нормативно-правової бази¹, а також останніх тенденцій у дослідженні проблеми інклюзії у вищій освіті², дозволяє концептуалізувати інклюзію як процес, пов'язаний з участю всіх осіб у створенні комфортного, безпечного, безбар'єрного, дружнього інклюзивного освітнього середовища, в якому враховуються потреби всіх учасників освітнього процесу, у тому числі вразливих категорій населення. Основними потребами усіх учасників освітнього процесу є повага до різноманітності, залученість до спільноти, рівність, доступність, підтримку, індивідуальний підхід, а також академічна свобода. Відповідно, категорія особливих освітніх потреб передусім

¹ Попова Анастасія. Законодавчі та нормативно-правові акти з організації інклюзивного освітнього середовища в закладах вищої освіти: аналітичний звіт / Анастасія Попова, Наталя Цибуляк, Ганна Лопатіна, Ганна Мицик, Євгенія Линдіна, Сергій Ковачов, Яна Сичікова. За загальною редакцією Ольги Гуренко – Такібук, 2024. – 176 с.

² База даних наукових доробків вітчизняних та закордонних дослідників щодо організації інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти. 2024. URL: <https://cutt.ly/ZepcR44R>

спрямована на особливу увагу до представників та представниць вразливих груп населення, до яких відносяться:

- Особи з інвалідністю;
- Особи з порушеннями психофізичного розвитку;
- Особи, що представляють етнічні меншини;
- Особи з низьким соціально-економічним статусом;
- Особи з невідповідним статевим розвитком (трансгендер, небінарні та інші);
- Особи, які мали досвід участі у військових конфліктах або стали жертвами насильства;
- Особи, які пережили травматичні події або катастрофи;
- Мігранти та біженці;
- Особи з різних географічних регіонів (наприклад, сільська молодь);
- Особи, які належать до сексуальних меншин (LGBTQ+);
- Особи похилого віку, які прагнуть продовжити освіту;
- Особи, які відновлюють свою освіту після тривалої перерви/перекваліфікуються або без попередньої освіти;
- Особи з-поміж незахищених груп (незначна або відсутня підтримка з боку сім'ї, сироти, часта зміна закладів освіти, психічне здоров'я, вагітність, нестача часу на навчання через необхідність заробляти на життя, працюючи або доглядаючи за кимось).

Мета Програми: сприяти розбудові інклюзивного освітнього середовища у ЗВО шляхом впровадження системи психолого-педагогічного супроводу різних цільових груп (здобувачів вищої освіти, академічного та допоміжного персоналу, менеджменту ЗВО), з особливою увагою до представників вразливих категорій населення, для забезпечення рівності, інклюзії та різноманітності.

Очікувані результати впровадження Програми:

- Індивідуалізація освітнього процесу через надання цільової психологічної та педагогічної допомоги, що враховує здібності та потреби кожного учасника освітнього процесу.
- Сприяння рівності, толерантності та розумінню багатоманітності в освітньому середовищі ЗВО шляхом проведення регулярних психологічних та педагогічних тренінгів та консультацій.
- Розвиток потенціалу здобувачів вищої освіти для досягнення максимальних академічних результатів через систематичний психолого-педагогічний супровід, орієнтований на підтримку їх академічного розвитку.

- Зменшення дискримінації в освітньому середовищі ЗВО завдяки впровадженню заходів психологічної підтримки та підвищення обізнаності про важливість інклюзивної культури.

- Навчання академічного персоналу необхідними ресурсами для підтримки інклюзивного викладання та навчання, а також навчання допоміжного персоналу відповідних послуг, що забезпечують комфортне та безпечне освітнє.

Для досягнення мети та очікуваних результатів впровадження Програми, основні напрями роботи організовані за трьома основними вимірами розбудови інклюзивного освітнього середовища ЗВО:

1-ий вимір – Інклюзивна культура, що включає наступні компоненти:

- Спільнота для співпраці.
- Інклюзивні цінності.

2-ий вимір – Інклюзивні політики, що включає наступні компоненти:

- Відкритість університету для кожного.
- Підтримка різноманітності.

3-ий вимір – Інклюзивні практики, що включає наступні компоненти:

- Адаптація освітніх програм.
- Залучення до навчання.
- Ресурси.

Загальні підходи до реалізації Програми на рівні ЗВО:

Інтегрований та скоординований підхід – включає гармонізацію та узгодження психолого-педагогічного супроводу зі змістом інших видів підтримки, таких як навчально-організаційний та соціально-реабілітаційний супровід, для досягнення ефективності інклюзивного освітнього середовища ЗВО.

Індивідуалізований підхід – кожен учасник освітнього процесу має унікальні можливості та потреби, тому важливо забезпечити підтримку з урахуванням цих особливостей. Це включає адаптацію навчальних програм, використання асистивних технологій та забезпечення доступу до необхідних ресурсів підтримки викладання і навчання.

Модульний підхід – Програма складається з автономних модулів, кожен з яких охоплює окремий вимір розбудови інклюзивного освітнього середовища в ЗВО: інклюзивну культуру, інклюзивну політику та інклюзивні практики. Цей підхід дозволяє гнучко адаптувати Програму до наявних умов ЗВО, ресурсів та потреб учасників освітнього процесу.

Універсальний дизайн – передбачає можливість адаптації змісту та/або модулів Програми відповідно до наявних умов та ресурсів ЗВО для створення умов доступу до якісної освіти для

кожного здобувача відповідно до його індивідуальних потреб та можливостей та підтримки академічного та допоміжного персоналу ЗВО.

Загальні принципи реалізації Програми:

- Повага до притаманної людині гідності, її особистої самостійності, зокрема свободи робити власний вибір, і незалежності.
- Рівність можливостей для всіх учасників освітнього процесу, у тому числі з-поміж вразливих категорій населення.
- Гендерна рівність.
- Формування толерантності та взаєморозуміння в освітньому середовищі, відсутність дискримінації.
- Відкритість та гнучкість освітніх послуг, здатність швидко реагувати на зміни та виклики, повне й ефективне залучення до освітнього процесу.
- Повага до особливостей осіб з-поміж вразливих категорій населення та/чи інвалідністю і прийняття їх як компонента людської різноманітності.
- Забезпечення архітектурної, інформаційної, освітньої та соціальної доступності освітнього середовища.
- Повага до здібностей учасників освітнього процесу, у тому числі з-поміж вразливих категорій населення та/чи інвалідністю та забезпечення їх права зберігати свою індивідуальність.
- Інноваційність, аналіз, пошук та впровадження кращих підходів в інклюзивній практиці.
- Дотримання стандартів якості освітніх послуг та науково-методичного забезпечення.
- Узгодженість та скоординованість дій підрозділів та учасників освітнього процесу.
- Безперервність та наступність інклюзивної освіти на всіх рівнях вищої освіти.
- Індивідуалізація викладання та навчання для гармонійного розвитку особистості.
- Залучення до академічного життя, соціалізація, підготовка до професійної діяльності.
- Проведення моніторингу та оцінки прогресу реалізації Програми, відкритість і прозорість у процесі реалізації Програми.
- Інтерсекційність та врахування особливостей різних вразливих груп залежно від можливих додаткових підстав для дискримінації (раса, колір шкіри, політичні, релігійні та інші переконання, стать, вік, інвалідність, етнічне та соціальне походження, громадянство, сімейний та майновий стан, місце проживання, мовні або інші ознаки).
- Об'єктивність та обґрунтованість визначення проблем у сфері забезпечення рівних прав та можливостей.

- Відповідність міжнародним нормам у сфері інклюзивної освіти.
- Орієнтація на кращі міжнародні стандарти та практики у сфері інклюзивної вищої освіти.
- Надійний механізм підзвітності, включаючи конкретність, досяжність цілей та моніторинг реалізації Програми.

Ці принципи спрямовані на забезпечення ефективної реалізації Програми та досягнення її мети й очікуваних результатів.

Основні *форми психолого-педагогічного супроводу* в ЗВО включають індивідуальні та групові консультації, семінари, тренінги, менторські програми, групи підтримки, освітні кампанії та просвітницьку роботу, а також співпрацю з іншими установами та організаціями.

Основні *заходи психолого-педагогічного супроводу* включають організацію індивідуальних та групових консультацій учасників освітнього процесу, створення спеціалізованих центрів підтримки, проведення семінарів, тренінгів та воркшопів для різних цільових груп, впровадження онлайн-платформ для консультацій, розробку інформаційних матеріалів та ресурсів, інтеграцію менторських програм та груп підтримки, проведення регулярних опитувань та отримання зворотного зв'язку, а також співпрацю з іншими установами та організаціями.

Отже, забезпечення інклюзивної вищої освіти в Україні є надзвичайно важливим завданням на тлі численних викликів та соціальних перетворень задля забезпечення якісної вищої освіти відповідно до освітніх потреб та можливостей кожного учасника освітнього процесу. Запропонована Програма, яка включає індивідуалізований та інтегрований підходи, модульний формат та універсальний дизайн, спрямована на підтримку різних цільових груп, з особливою увагою до представників вразливих категорій населення. Основні напрями роботи в межах Програми організовані за трьома вимірами: інклюзивна культура, інклюзивні політики та інклюзивні практики, що дозволяє комплексно підходити до питання інклюзії. Принципи реалізації Програми, такі як повага до людської гідності, рівність можливостей, гендерна рівність та інноваційність, забезпечують ефективність та досягнення поставленої мети – створення комфортного, безпечного та безбар'єрного освітнього середовища, де кожен учасник матиме можливість розвиватися та реалізовувати свій потенціал відповідно до його можливостей та здібностей.

Авторський колектив

Модуль 1.

Психолого-педагогічний супровід: розбудова інклюзивної культури закладу вищої освіти

Метою цього модуля є створення та підтримка інклюзивної культури у ЗВО шляхом реалізації комплексу дій психолого-педагогічного супроводу. Цей комплекс дій спрямований на формування спільноти для співпраці, де кожен учасник освітнього процесу відчуває себе значущою частиною спільноти. Модуль передбачає створення комфортного, безпечного та безбар'єрного освітнього середовища, яке враховує потреби та інтереси всіх учасників. Завдяки систематичному психолого-педагогічному супроводу забезпечується залученість, прийняття та визнання кожного учасника, що сприяє їхній активній участі та самореалізації.

Крім того, модуль сприяє впровадженню інклюзивних цінностей у культуру та повсякденну практику ЗВО. Це включає цілеспрямовані дії з боку академічного та допоміжного персоналу, менеджменту ЗВО щодо трансляції інклюзивної філософії всім членам спільноти. Психолого-педагогічний супровід забезпечує не лише декларування цих цінностей, але й їх реальне втілення через низку заходів, спрямованих на підтримку різноманітності та врахування потреб усіх учасників освітнього процесу. Модуль спрямований на створення атмосфери підтримки та визнання, що є ключовим для побудови інклюзивного освітнього середовища.

Завдання:

- Сприяти повазі та визнанню цінності різноманітності в освітньому середовищі ЗВО через надання психолого-педагогічну підтримку та консультування.
- Інтегрувати учасників освітнього процесу, у тому числі з-поміж вразливих груп до академічного та соціального життя ЗВО через відповідну психолого-педагогічну підтримку.
- Залучати учасників освітнього процесу, менеджмент, допоміжний персонал та усіх зацікавлених сторін до партнерства у розбудові інклюзивного освітнього середовища в ЗВО через психолого-педагогічний супровід.
- Зменшити кількість випадків дискримінації в освітньому процесі через організацію психолого-педагогічну підтримку та консультування.

Шляхи досягнення:

- Забезпечення різноманітного представництва учасників освітнього процесу з-поміж вразливих груп у діяльності різних об'єднань на рівні ЗВО (студентське самоврядування, діяльність рад факультетів /інститутів тощо).
- Забезпечення ресурсної та технічної підтримки для здобувачів вищої освіти з порушеннями психофізичного розвитку.
- Надання психологічної допомоги для здобувачів вищої освіти з-поміж числа вразливих груп щодо адаптації та входження до освітнього середовища ЗВО.
- Організація позанавчальної активності та групової роботи, що заохочує ділитися своїм досвідом і поглядами з урахуванням психологічних аспектів взаємодії.
- Забезпечення роботи гнучких каналів зв'язку для психологічної та методичної підтримки учасників освітнього процесу.
- Проведення тренінгів та семінарів для розвитку навичок співпраці та позитивних відносин серед учасників освітнього процесу.
- Організація партнерських програм між здобувачами вищої освіти, академічним і адміністративним персоналом для сприяння співпраці, обміну досвідом через різні види позааудиторної діяльності.
- Впровадження програм менторства та/або наставництва для здобувачів вищої освіти з-поміж вразливих груп шляхом залучення здобувачів з числа зацікавлених, а також організація групи підтримки для різних категорій учасників освітнього процесу.
- Проведення регулярних психологічних тренінгів та просвітницьких заходів для університетської спільноти з метою зменшення дискримінації та упередженості щодо стереотипів на основі приналежності до числа вразливих категорій.
- Організація тренінгів для навчання різних цільових груп ефективним методам та стратегіям вирішення конфліктів, сприяння гармонійному співіснуванню в освітньому середовищі.
- Проведення тренінгів з толерантності та антидискримінації, подолання нерівності чи несправедливого ставлення на основі індивідуальних відмінностей учасників освітнього процесу.
- Використання інклюзивної та гендерно нейтральної мови у всіх видах заходів, що реалізують зміст психолого-педагогічного супроводу.
- Організація інформаційних сесій та консультацій для академічного та допоміжного персоналу з інклюзії.

- Проведення інформаційних кампаній з підвищення обізнаності про різноманітність серед університетської спільноти.
- Використання соціальних мереж для просування послуг соціальної, психологічної та методичної підтримки.

Модуль 2. Психолого-педагогічний супровід: розбудова інклюзивної політики закладу вищої освіти

Метою цього модуля є сприяння розвитку інклюзивної політики у ЗВО через чітке визначення процедур та механізмів реалізації психолого-педагогічного супроводу на рівні нормативно-правової бази ЗВО, щоб гарантувати забезпечення рівних можливостей для навчання, дослідження та роботи всіх членів спільноти.

Політики ЗВО спрямовані на формування практик психолого-педагогічного супроводу для підтримки різноманітності та залучення учасників освітнього процесу. Це включає надання психологічної та методичної підтримки, що є важливим для створення інклюзивного освітнього середовища, де кожен відчуває підтримку та розуміння.

Завдання:

- Розробити нормативно-правову базу, що відображає чіткі процедури визначення та реалізації психолого-педагогічного супроводу в освітньому середовищі ЗВО.
- Розробити та запровадити інституційні процедури індивідуалізації освітнього процесу для здобувачів вищої освіти з-поміж вразливих категорій.
- Розробити та впровадити інституційні інклюзивні стандарти для всіх відділів і факультетів ЗВО.
- Забезпечити моніторинг впровадження інклюзивних практик психолого-педагогічного супроводу в освітньому середовищі ЗВО.

Шляхи досягнення:

- Регулювання відповідальності та обов'язків всіх учасників освітнього процесу, включаючи менеджмент, академічний та допоміжний персонал, а також інших фахівців щодо впровадження інклюзивних політик і практик на різних рівнях ЗВО.
- Створення спеціалізованих центрів або пунктів доступу до психологічних і педагогічних послуг та/або промоція психолого-педагогічних заходів підтримки серед університетської спільноти.

- Включення до локальних нормативних документів ЗВО опис процедури надання індивідуальних та групових психологічних та/або методичних консультацій для учасників освітнього процесу.
- Впровадження програм підтримки психічного здоров'я для всіх учасників освітнього процесу.
- Включення до локальних нормативних документів ЗВО процедури та механізму реалізації розробки та впровадження індивідуальних навчальних планів для здобувачів вищої освіти з-поміж числа вразливих груп, що враховують їхні індивідуальні сильні сторони та потреби.
- Розробка методики оцінки потреб учасників освітнього процесу, менеджменту та допоміжного персоналу в психологічній підтримці, педагогічному та методичному супроводі освітнього процесу.
- Розробка методичних рекомендацій для академічного та допоміжного персоналу щодо впровадження інклюзивних практик.
- Чітке визначення каналів комунікації ЗВО з учасниками освітнього процесу щодо доступності послуг психолого-педагогічної підтримки учасників освітнього процесу, зокрема з-поміж числа вразливих груп.
- Розробка системи мотивації працівників ЗВО до впровадження інклюзивних практик.
- Планування просвітницьких заходів для підвищення обізнаності про інклюзію та різноманітність серед здобувачів вищої освіти і персоналу, а також оцінка їх впливу на зміну ставлення та поведінки учасників освітнього процесу щодо сприйняття різноманітності.
- Моніторинг та оцінка учасниками освітнього процесу інклюзивності та доступності освітніх послуг відповідно до їхніх потреб, можливостей та очікувань. Це може включати питання про їхнє задоволення навчальними ресурсами, програмами підтримки (фінансової, технологічної, психологічної), соціальною інтеграцією та загальним досвідом навчання в університеті.
- Регулярні опитування для оцінки сприйняття інклюзивних ініціатив, задоволеності умовами роботи та вмотивованості серед персоналу. Також аналізується вплив інклюзивних політик на щоденну академічну та адміністративну діяльність, включаючи рівень стресу, робоче навантаження, і загальну ефективність виконання завдань.
- Моніторинг кількості звернень до служби підтримки з питань дискримінації та аналіз результатів їх розгляду може допомогти оцінити ефективність наявних механізмів захисту прав учасників освітнього процесу.

- Кількісне вимірювання участі здобувачів вищої освіти з-поміж вразливих груп в академічних, культурних та соціальних ініціативах університету.
- Аналіз даних про вступ та академічні досягнення здобувачів вищої освіти з-поміж вразливих груп для виявлення можливих бар'єрів під час отримання якісних освітніх послуг.
- Визначення механізму співпраці з органами та представниками студентського самоврядування, залучення здобувачів вищої освіти з-поміж вразливих груп до процесів управління та прийняття рішень на різних рівнях ЗВО.
- Визначення відповідальних структурних підрозділів/працівників університету, включно із описом їх повноважень в рамках психолого-педагогічного супроводу.

Модуль 3. Психолого-педагогічний супровід: впровадження інклюзивних практик в закладі вищої освіти

Метою цього модуля є розробка та впровадження інклюзивних практик у ЗВО через низку заходів психолого-педагогічного супроводу. Завдяки цьому супроводу забезпечується адаптація освітніх програм, залучення всіх здобувачів вищої освіти до освітнього процесу та оптимальне використання ресурсів для підтримки викладання та навчання. Система заходів психолого-педагогічного супроводу цього виміру спрямована на створення доступних та безбар'єрних умов для навчання, формуванню психологічно комфортного середовища, де кожен учасник освітнього процесу відчуває себе цінним та залученим.

Завдання:

- Забезпечити студентоцентрикований підхід з фокусом на індивідуалізації освітнього процесу, що враховує здібності й потреби кожного учасника освітнього процесу.
- Сприяти розвитку потенціалу учасників освітнього процесу для забезпечення якості вищої освіти через систематичний психолого-педагогічний супровід.
- Підвищити кваліфікацію академічного персоналу щодо використання ресурсів підтримки інклюзивного викладання та навчання.
- Навчання допоміжного персоналу застосування відповідних технологічних рішень при наданні послуг учасникам освітнього процесу для забезпечення комфортного та безпечного освітнього середовища.

Шляхи досягнення:

- реалізація студентоцентрованого підходу з фокусом на здобувачеві вищої освіти та навчанні замість викладання.
- Використання різноманітних методів навчання з фокусом на інтерактивну та групову взаємодію для залучення здобувачів вищої освіти та обміну різноманітним досвідом.
- Інтеграція цифрових технологій під час навчання для підтримки різних стилів навчання.
- Використання різних рівнів складності завдань для врахування різних рівнів підготовки та здатності засвоювати навчальний матеріал.
- Реалізація універсального дизайну для навчання (UDL) в процесі викладання та навчання для інтеграції словесних, візуальних та текстових представлень навчального матеріалу.
- Гнучкість при плануванні та проведенні навчальних курсів відповідно до можливостей здобувачів вищої освіти.
- Регулярне оновлення та модифікація навчальних курсів на основі зворотнього зв'язку від здобувачів вищої освіти для адаптації освітнього досвіду з урахуванням їх запитів.
- Диверсифікація освітніх програм та змісту навчальних курсів для залучення та підтримки здобувачів вищої освіти з-поміж вразливих груп.
- Забезпечення включення різноманітних культурних та соціальних контекстів у зміст навчальних дисциплін.
- Використання в освітньому процесі прикладів і кейсів, що представляють різні групи та спільноти.
- Забезпечення наявності індивідуальних планів навчання для здобувачів вищої освіти з-поміж числа вразливих груп.
- Забезпечення гнучкого і додаткового часу для навчання відповідно до обґрунтованих запитів здобувачів вищої освіти з-поміж вразливих груп.
- Впровадження онлайн-курсів, віртуальних лабораторій та мультимедійних ресурсів для забезпечення гнучкості доступу до навчальних ресурсів учасниками освітнього процесу.
- Розробка змістової частини адаптивних курсів, що враховують потреби здобувачів вищої освіти.
- Оприлюднення та розповсюдження інформації серед здобувачів вищої освіти з-поміж вразливих категорій про можливості надання необхідної психологічної та додаткової спеціалізованої методичної підтримки через наявні канали комунікації в ЗВО (сайт, дошки оголошень, соціальні мережі тощо).

- Використання навчальних платформ для інтерактивного навчання.
- Формування різнорівневих груп для виконання спільних проєктів та завдань, надавання студентам можливості самостійно обирати групу відповідно до своїх інтересів та рівня підготовки.
- Використання гендерно нейтральної та інклюзивної мови в освітньому процесі.
- Розробка та впровадження системи онлайн-консультацій для забезпечення доступу до послуг незалежно від фізичного місцеперебування.
- Визначення актуальних потреб та труднощів щодо доступності освітніх послуг для здобувачів вищої освіти шляхом їх опитування.
- Координація діяльності з академічним персоналом для підтримки реалізації індивідуальних планів навчання здобувачів вищої освіти з-поміж вразливих груп.
- Надання індивідуальних психологічних консультацій та підтримки всім учасникам освітнього процесу.
- Встановлення додаткового часу для виконання завдань за наявності обґрунтованих підстав на основі індивідуальних можливостей та обставин здобувачів вищої освіти.
- Забезпечення можливості повторного складання різних видів контролю за наявності обґрунтованих підстав з боку здобувачів вищої освіти з-поміж вразливих груп (встановлення правил та умов для повторного складання контрольних заходів, організація додаткових сесій для повторного складання іспитів та контрольних робіт та підтримка здобувачів у підготовці до повторного складання).
- Розробка та розповсюдження інформаційних матеріалів та брошур для академічного персоналу щодо інклюзивних практик в ЗВО через наявні канали комунікації в ЗВО (сайт, дошки оголошень, соціальні мережі тощо).
- Впровадження обов'язкових ознайомчих курсів для академічного та допоміжного персоналу з основ інклюзивної освіти та підтримки учасників освітнього процесу, у тому числі з-поміж вразливих груп.
- Організація навчання академічного персоналу застосуванню асистивних технологій в освітньому процесі.
- Організація навчання академічного персоналу реалізації інклюзивних підходів і практик в процесі викладання та навчання.
- Організація навчання академічного та допоміжного персоналу, менеджменту ЗВО щодо інклюзивної та гендерно нейтральної мови в освітньому середовищі ЗВО.

- Проведення майстер-класів для академічного персоналу з запрошенням експертів у сфері інклюзивної та спеціальної освіти для обміну досвідом та новітніми практиками організації взаємодії зі здобувачами вищої освіти з-поміж числа вразливих груп.
- Організація навчання з цифрової грамотності та розробки доступних навчальних матеріалів для академічного та допоміжного персоналу з проблеми створення доступного контенту для різних категорій здобувачів вищої освіти (зокрема про використання спеціальних програм та інструментів).
- Організація навчання допоміжного персоналу з акцентом на техніки підтримки та комунікації зі здобувачами вищої освіти з порушеннями психофізичного розвитку.
- Надання індивідуальних методичних консультацій та підтримки академічному персоналу процесу щодо адаптації навчальних матеріалів та ресурсів.
- Проведення супервізійних зустрічей, що дозволяють академічному та допоміжному персоналу обговорювати труднощі в забезпеченні доступності та безбар'єрності надання послуг учасникам освітнього процесу.

Рекомендовані ресурси:

1. База даних наукових доробків вітчизняних та закордонних дослідників щодо організації інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти. 2024. URL: <https://cutt.ly/ZepR44R> (дата звернення: 15.07.2024).
2. Лопатіна Ганна. Кращі практики організації інклюзивного освітнього середовища в українських та закордонних закладах вищої освіти: аналітичний звіт / Ганна Лопатіна, Анастасія Попова, Наталя Цибуляк, Ганна Мицик, Євгенія Линдіна, Сергій Ковачов, Яна Сичікова. За загальною редакцією Ольги Гуренко – Такібук, 2024. 37 с.
3. Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та операційний план заходів з її реалізації на 2024-2026 роки. URL: <https://cutt.ly/vepf04WW> (дата звернення: 15.07.2024).
4. Попова Анастасія. Законодавчі та нормативно-правові акти з організації інклюзивного освітнього середовища в закладах вищої освіти: аналітичний звіт / Анастасія Попова, Наталя Цибуляк, Ганна Лопатіна, Ганна Мицик, Євгенія Линдіна, Сергій Ковачов, Яна Сичікова. За загальною редакцією Ольги Гуренко – Такібук, 2024. 176 с.
5. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 635 : станом на 28.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-п#Text> (дата звернення: 03.12.2023).
6. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII : станом на 28.05.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 15.07.2024).
7. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 2.07.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.07.2024).
8. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-р#Text> (дата звернення: 15.07.2024).
9. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-р#Text> (дата звернення: 10.07.2024).
10. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024 – 2026 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.06.2024 р. № 527-р URL: <https://cutt.ly/Зepf2aNm> (дата звернення: 10.07.2024).
11. Цибуляк Наталя. Готовність українських закладів вищої освіти до розбудови інклюзивного освітнього середовища: аналітичний звіт / Наталя Цибуляк, Ганна Лопатіна,

Анастасія Попова, Ганна Мицик, Євгенія Линдіна, Сергій Ковачов, Яна Сичікова. За загальною редакцією Ольги Гуренко – Такібук, 2024. 77 с.

12. Rome Ministerial Communiqué: Ministerial conference of the EHEA from 5 november 2020. URL: https://www.ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique.pdf (дата звернення: 10.07.2024).